

AGRAR SOHADA YANGI IQTISODIYOT BOSQICHIGA CHIQISH**Jurayev Abdugʻaffor Sofarovich****Iqtisodiyot fanlari doktori, professor**abdugafforjurayev68@gmail.com<https://orcid.org/0009-0006-5688-7044>

Annotatsiya. Hozirgi kunda global iqtisodiy tendensiyalar qishloq xoʻjaligini modernizatsiya qilish va raqamlashtirishga boʻlgan ehtiyojni oshirmoqda. Agrar sohaning yangi iqtisodiy bosqichga oʻtishi mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish, oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlash va eksport salohiyatini oshirish uchun muhim hisoblanadi. Ushbu maqolada agrar sohaning transformatsiyasi, innovatsion yondashuvlar va ularning iqtisodiy ahamiyati koʻrib chiqiladi.

Kalit soʻzlar: Agrar sektorda mavjud muammolar, kam samaradorlik, moliyaviy cheklovlar, bozor cheklovlari, kadrlar masalasi.

**ВХОД В НОВЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЭТАП В
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ СЕКТОРЕ****Джураев Абдугаффор Софарович****доктор экономических наук, профессор**abdugafforjurayev68@gmail.com<https://orcid.org/0009-0006-5688-7044>

Аннотация. В настоящее время глобальные экономические тенденции усиливают необходимость модернизации и цифровизации сельского хозяйства. Переход аграрного сектора на новый экономический этап важен для стабилизации экономики страны, обеспечения продовольственной безопасности и повышения экспортного потенциала. В данной статье рассматриваются трансформация аграрного сектора, инновационные подходы и их экономическое значение.

Ключевые слова: существующие проблемы в аграрном секторе, низкая эффективность, финансовые ограничения, рыночные ограничения, кадровые проблемы.

**ENTERING A NEW ECONOMIC STAGE IN THE AGRICULTURAL
SECTOR****Jurayev Abdug'affor Sofarovich****Doctor of Economics, Professor**abdugafforjurayev68@gmail.com<https://orcid.org/0009-0006-5688-7044>

Abstract. Today, global economic trends increase the need for modernization and digitalization of agriculture. The transition of the agricultural sector to a new economic stage is important for stabilizing the country's economy, ensuring food security and increasing export potential. This article discusses the transformation of the agricultural sector, innovative approaches and their economic significance.

Key words: existing problems in the agricultural sector, low efficiency, financial constraints, market constraints, personnel problems.

Kirish. Yangi iqtisodiy bosqichga o'tish yo'llari. Agrar sektorda yangi iqtisodiy bosqichga o'tish uchun quyidagi strategiyalar amalga oshirilishi zarur:

1. Raqamlashtirish va aqlli qishloq xo'jaligi texnologiyalarini joriy etish
Dronlar, sensorlar, va IoT (Internet of Things) qurilmalari yordamida dala monitoringi va hosildorlikni nazorat qilish.

Ma'lumotlar tahlili asosida resurslardan samarali foydalanish.

2. Kooperatsiya va klaster tizimining rivoji
Fermerni birlashtirish orqali resurslardan birgalikda foydalanish.
Mahsulotni qayta ishlash va marketingni rivojlantirish uchun klaster markazlari tashkil etish.

3. Moliyaviy va investitsion qo'llab-quvvatlash
Davlat tomonidan subsidiyalar va imtiyozli kreditlar taqdim etish.

Xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va qo'shma loyihalarni amalga oshirish.

4. Ta'lim va innovatsion salohiyatni oshirish
Agrar universitetlar va o'quv markazlarida zamonaviy fan-texnika yutuqlarini o'rgatish.

Yosh tadbirkorlar uchun agrar inkubator va akselerator dasturlarini yo'lga qo'yish.

Rivojlanishning iqtisodiy natijalari

Yuqorida sanab o'tilgan chora-tadbirlar agrar sektorda quyidagi natijalarni ta'minlaydi:

1. Hosildorlik oshishi — Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash tufayli mahsulot hajmini ko'paytirish.

2. Ish o‘rinlarini yaratish — Klaster va kooperatsiyalar tufayli yangi iqtisodiy imkoniyatlar ochiladi.

3. Eksport hajmining ortishi — Bozorlarga sifatli va raqobatbardosh mahsulot chiqarish imkoniyati.

4. Barqaror rivojlanish — Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muvozanatni saqlash.

2014-2024-yillar oralig‘ida O‘zbekistondagi qishloq xo‘jaligidagi iqtisodiy o‘shish bo‘yicha diagrammasi.

Metodlar. O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligi sohasida 2024-yilda iqtisodiy ko‘rsatkichlar va islohotlar quyidagi yutuqlar va o‘zgarishlarni o‘z ichiga oladi:

1. Iqtisodiy o‘shish:

2024-yilning birinchi yarmida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hajmi 163,5 trillion so‘mni tashkil etdi. Bu ko‘rsatkich 2023-yilning mos davriga nisbatan 3,8% o‘shishni bildiradi. O‘shish asosan dehqonchilik (64,4 trillion so‘m, 4,6% o‘shish) va chorvachilik (99 trillion so‘m, 3,3% o‘shish) orqali ta‘minlandi

2. Hududiy ko‘rsatkichlar:

Samarqand, Farg‘ona va Andijon viloyatlari eng yuqori ishlab chiqarish hajmlarini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Sirdaryo viloyatlari eng past hajmlar qayd etilgan hududlar bo‘ldi

3. Islohotlar va loyihalar:

127 ming gektar yerda tuproq unumdorligini oshirish va 677 ming gektar yaylovlarni tiklash rejalashtirilgan.

Fermer xo'jaliklariga kreditlar ajratilib, lizing asosida yangi texnikalar taqdim etilmoqda. Chetdan olib kelingan qishloq xo'jaligi texnikalari uchun bojxona imtiyozlari davom ettiriladi

1,8 million gektar yer raqamlashtirilib, hosildorlik va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha choralar ko'rilmogda

4. Investitsiyalar:

2024-yilda qishloq xo'jaligiga 655 million dollar xorijiy investitsiyalar jalb qilish va 500 million dollarlik yangi loyihalarni ishga tushirish belgilangan

O'zbekiston agrar sohasida amalga oshirilayotgan bu islohotlar oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va sektorning samaradorligini oshirishga qaratilgan. Shu bilan birga, hududiy va texnologik rivojlanishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Qishloq xo'jaligi yer yuzida ish beruvchi eng katta tarmoq, soha hisoblanadi. Dunyo aholisining 40 foiziga yaqini aynan shu jabhada band. Shu sababli ham oziq-ovqat xavfsizligi dolzarb masalaga aylanayotgan bir paytda bu tarmoqni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Agar e'tibor qilgan bo'lsangiz, O'zbekistonda agrar siyosatning asosiy maqsadi ushbu vazifani bajarishga qaratilgan. Bu siyosat eng avvalo tuproq unumdorligini oshirish orqali mahsulot yetishtirishni ko'paytirish, sohaga innovatsion texnologiyalarni jalb qilish, xo'jalik yuritishning klaster va kooperatsiya tizimini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Bu borada ishlar allaqachon boshlab yuborilgan.

Misol uchun, Surxondaryo viloyatida foydalanilayotgan yer maydoni hududning 60 foizini tashkil etadi. Keyingi paytda islohotlarning bosqichi sifatida kammahsuldor paxta maydonlari o'rniga sabzavot, poliz, dukkakli ekinlar joylashtirildi. Bundan tashqari intensiv bog', tokzorlar va issiqxonalar bunyod etildi. Joriy yilda g'alladan bo'shaydigan 90 ming gektar maydonga oziq-ovqat ekinlari ekish rejalashtirilgan.

Albatta bunday tadbirlar ayniqsa taqchilligi sezilayotgan bir davrda mavjud suv resurslaridan oqilona foydalanishni, sug'orishning tejamkor zamonaviy usullarini qo'llashni taqozo etadi. Aynan ana shu soha mutaxassislarini tayyorlash, qayta o'qitish maqsadida institutimiz shu yo'nalishda yigirmadan ortiq zamonaviy mutaxassislar tayyorlamoqda. Ular agrobiznes va investitsion faoliyat, buxgalteriya hisobi va audit, o'simliklarni himoya qilish, agronomiya (anorchilik), agrokimyo va agrotuproqshunoslik, qishloq xo'jalik ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi, mevachilik va uzumchilik, sabzavotchilik, polizchilik va kartoshkachilik, issiqxona xo'jaligini tashkil etish va yuritish, zootexniya, veterinariya, dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash texnologiyasi kabi yo'nalishlardir.

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2021-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi asosida eksport hajmi va geografiyasini kengaytirish, qishloq xo'jaligida bozor mexanizmlariga asoslangan boshqaruv tizimi

– klasterlarning yaratilishi amalda o‘zini oqlamoqda. Ya’ni, bu tizim qishloq aholisining kafolatli daromadini ta’minlayotir. Darvoqe, ushbu qarorda paxta xomashyosi va bug‘doy yetishtirish xarajatlarini moliyalashtirish, asosiy maydonlarda ekiladigan sabzavot mahsulotlarini yetishtirishni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, ichki bozordan don va don mahsulotlari narxlarini barqarorligini ta’minlash uchun zarur bo‘lgan donni bozor narxlarida xarid qilish, birja savdolariga qo‘yish, fermer xo‘jaliklari va qishloq xo‘jaligining boshqa tashkilotlariga zamonaviy texnika vositalari yetkazib berishni davlat tomonidan qo‘llab quvvatlanishi belgilandi.

Shuning uchun ham viloyatimizda bunday imkoniyatlardan foydalanish, Prezidentning 2019-yil 20-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni ijrosini ta’minlash maqsadida g‘o‘za ekiladigan maydonlar 33,6 ming gektarga, g‘alla ekiladigan maydonlar 40 ming gektarga qisqardi, 320 ming gektar yer foydalanishga kiritildi va qayta o‘zlashtirish hisobiga oziq-ovqat hamda yem-xashak maydonlari 193,6 ming gektarga kengaytirildi.

Xo‘sh, bunday o‘zgarishlar qanday samara berdi?

2021-yil yakuni bo‘yicha qishloq xo‘jaligida yalpi mahsulot ishlab chiqarish hajmi 105,3 foizni tashkil etdi. Unda fermer xo‘jaliklari ulushi 20,7 foiz, dehqon xo‘jaliklari ulushi 76 foiz va qishloq xo‘jalik korxonalar ulushi 3,3 foiz bo‘ldi. Yanayam umumlashtirib aytadigan bo‘lsak, bu miqdor dehqonchilikda 53,8, chorvachilikda esa 46,2 foizga to‘g‘ri kelayapti.

Viloyatda 2021-yilda 1454,1 gektar maydonga tomchilatib va yomg‘irilatib sug‘orish usuli qo‘llanildi, natijada yilning qurg‘oqchil kelishiga qaramasdan hosildorlik oshdi. Jumladan, viloyatda qishloq xo‘jaligining yalpi hududiy mahsulot (YAHM) dagi ulushi hozircha 50,4 foizni tashkil qiladi. Agar paxta hosildorligini olib qarasa, yuqoridagi zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash hisobiga 72 370 gektar maydondan 2019-yilda 234 500 tonna, 2020-yilda 244 800 tonna, 2021-yilda esa 253 566 tonna paxta yetishtirib olindi. O‘rtacha hosildorlik esa 35 sentnerga yetkazildi.

Ayni paytda viloyatda paxtachilikda to‘qqizta paxta to‘qimachilik klasteri va to‘rtta paxta to‘qimachilik kooperatsiyalari ishlab turibdi. Ular tomonidan qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash, tuproq unumdorligini saqlash va oshirish, suv tejankor texnologiyalar va maqbul almashlab ekish tizimiga alohida e‘tibor berilmoqda. Bu borada xalqaro tajribalardan foydalanayapmiz. Shu o‘rinda aytib o‘tish kerakki, Cotton campaign xalqaro koalitsiyasi tomonidan o‘zbek paxtasining boykot qilinganligi tugatilgani mamlakatimizda to‘qimachilik sanoatining rivojiga katta yo‘l ochdi.

G'allachilikda ham yangi bosqichga o'tilmoqda. Viloyatda bu sohada sakkizta klaster bo'lib, ular bilan 2483 fermer fyuchers shartnomasi imzolagan. G'alladan bo'shagan maydonlarga takroriy ekinlarni oqilona joylashtirish dehqonlarimizga katta daromad keltirayapti. Jumladan, 2021-yilda 6646 gektar sug'oriladigan va 100 gektar lalmi maydonlarda no'xat, mosh, loviya, fasol, yeryong'oq ekilgan. Muhimi, 28 655 tonna dukkakli don ekinlari yig'ishtirib olinib, aholining ularga bo'lgan ehtiyoji qondirilgan va bir qismi eksportga ham jo'natilgan.

Surxondaryo viloyatida 2021-yilda xorijiy mamlakatlarga qishloq xo'jalik mahsulotlari eksport qilish tumanlar kesimida eng yuqori ko'rsatkichlarga Denov, Sherobod, Termiz tumanlariga to'g'ri kelgan bo'lib, bu ko'rsatkich 97 085,9 ming AQSH dolloriga ya'ni, 173 115,7 tonna meva –sabzavot eksport qilingan.

2022-yilning yanvar-aprel oylarida 33 194,5 ming AQSH dolloriga teng ya'ni, 43680,7 tonna meva- sabzavot mahsulotlari eksport qilishga erishib, bu esa aholi turmush darajasini oshirishga qaratilgan.

Meva sabzavotchilikda ham yangi texnologiyalarni qo'llash, ishni oqilona tashkil etish yaxshi samara berayapti. Misol uchun ekin maydonlari hajmi (40703 gektar) o'zgarmagan holda viloyatda 2019-yilda 971 934 tonna, 2020-yilda 1 013 532 tonna, 2021-yilda esa 1 165 000 tonna sabzavot yetishtirilgan. Viloyatda bugungi kunda 16 ta klaster meva sabzavotchilikka ixtisoslashgan. Klasterlar tomonidan quvvati 5944 tonna mahsulotni qayta ishlash bo'yicha 47,2 milliard so'mlik loyiha amalga oshirilib, 55 ta yangi ish o'rinlari yaratildi.

Viloyatda uzumchilik borasida ham keskin o'zgarishlarga erishilayapti. Taqqoslash uchun aytish mumkinki, tokzorlar hajmi oshmagan holda 2021-yilda undan oldingi yilga nisbatan 23 843 tonna ko'p hosil olingan. Xuddi shu yillarda bog'dorchilikda ham oldingi yilga nisbatan 26 947 tonna qo'shimcha hosil olingan.

Asalarichilik ommalashib borayotgan sohalardan biriga aylandi. Hozirgi kunda viloyatda 100 ga yaqin asalarichilik fermer xo'jaliklari mavjud. Vaholanki, 2019-yilda bu ko'rsatkich 35 ta edi. Shu bois o'tgan yili 2019-yilga nisbatan 305 tonna ko'p asal ishlab chiqarildi.

Chorvachilik qishloq xo'jaligining eng daromadli va mehnattalab sohalardan biridir. Surxon vohasida bu tarmoqni rivojlantirish aholining katta qismining farovonligini ta'minlash demakdir. Bu narsa albatta tarmoqdagi boshqaruv, hisob-kitob ishlarini takomillashtirish, yaylov va yem-xashak bazalarini yaxshilash bilan bog'liq. Shuning uchun ham viloyatda har yili yuzga yaqin chorvachilik fermerlari ochilib, bugungi kunda ularning soni 2299 taga yetdi. Hisob-kitoblarga ko'ra hozirda viloyatda chorva mollari soni 1 023 507 boshni tashkil etadi. Bir yilda ular tomonidan 201 503 tonna go'sht, 909 170 tonna sut ishlab chiqarilmoqda.

Parrandachilik sohasida ham amalga oshirilayotgan islohotlar o'z natijasini bermoqda. Muhimi, bu soha bilan shug'ullanuvchi fermer xo'jaliklari soni elliktadan oshdi. Keyingi ikki-uch yil ichida parrandalar bosh soni ikki baravarga ko'paydi. O'z-o'zidan aholining tuxum va parranda go'shtiga bo'lgan ehtiyoji ham ko'proq qondirilayapti. Binobarin, parrandachilik sohasida aholi soni ham yildan yilga oshib borayapti.

Endi baliqchilik sohasiga to'xtalib o'tsak. Tahlillar shuni ko'rsatayaptiki, har yili 50-60 tadan yangi baliqchilik xo'jaliklari ochilayapti. Shuning hisobidan har yili bu tansiq mahsulot yetishtirish qariyb 2000 tonnadan ko'payib bormoqda. Bugungi kunda viloyat bo'yicha bu soha bilan band bo'lganlar soni 3000 nafarga yaqinlashib qoldi.

Xulosa. Surxondaryo viloyatida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni 2019-2021-yillarda tahliliy o'rganish natijalariga ko'ra, viloyatda qishloq xo'jaligi hududiy yalpi mahsulot ishlab chiqarish hajmi, fermer xo'jaliklari ulushi, dehqonchilik sohasida xususan, g'allachilik, paxtachilik, myeva-sabzavotchilik, uzumchilik, bog'dorchilik, pillachilik asalarichilik, chorvachilik, parrandachilik, baliqchilik sohalaridagi klasterlar hamda boshqa turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish va ishlab chiqarish sohalarida hukumatimiz tomonidan yaratilgan keng qamrovli imkoniyatlar hamda viloyat mutasaddi rahbari xodimlarining belgilangan tartibda Vazirlar Mahkamasi, qishloq xo'jaligi vazirligi, hududda joylashgan Tyermiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti, ilmiy-tadqiqot intitullari olimlari tomonidan berilgan amaliy tavsiyalarga o'z vaqtida amal qilinganligi natijasida so'nggi uch yil davomida qishloq xo'jaligining barcha sohalarida o'sish kuzatildi.

Bu esa, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, agrosektorlarda yaratilgan ish o'rinlari hisobiga aholi bandligini ta'minlash bilan bir qatorda real sektor hamda aholi daromadini oshirishga xizmat qilib kelmoqda.

Jumladan, yurtboshimiz tomonidan ilgari surilgan qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi doirasida dehqon fermer xo'jaliklari, xususiy sektorlar, ishlab chiqarish korxonalari xodimlari, soha mutaxassislari, olimlar hamda mehnatkash xalqimizning beminnat mehnatlari evaziga viloyatda oziq-ovqat xavfsizligi masalasida ko'p turdagi mahsulotlar yetishtirish va ishlab chiqarish hajmining o'sish sur'ati sezilarli darajada oshib borishini ta'minlamoqda. Bu muvaffaqiyatlarga Prezident farmonlari hamda qarorlarining o'z vaqtida belgilangan tartibda ijrosini izchil amalga oshirilayotganligi sababli erishilmoqda.

Agrar sohaning yangi iqtisodiy bosqichga o'tishi nafaqat qishloq xo'jaligining, balki butun iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat, xususiy sektor va xalqaro hamkorlikni

yo'lga qo'yish zarur. Innovatsiyalar, raqamlashtirish va ta'limni rivojlantirish agrar sektorda uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Absalamova G.S. (2022). VIEWS OF FRENCH RENAISSANCE THINKERS ON CHILD UPBRINGING. Academic research in educational sciences, 3(Special Issue 1), 12-17.
2. Жемков А., Кондрашкин М., & Журавлева Н. (2019). Биоэкономика как направление развития сельского хозяйства (изучение зарубежного опыта). Научное обозрение. Педагогические науки(2-4), 48-50.
3. Савчук В. (2011). Биоэкономика как императив инновационного развития АПК. Сборник научных трудов Санкт-Петербургского государственного аграрного университета, 384-386.
4. Яздонов У.Т. (2020). Взаимосвязь науки, искусства и религии с общественным мнением. PUBLIC OPINION–MULTIDISCIPLINARY INTERACTION WITH THE PHENOMENON OF SCIENCE, ART AND RELIGION. ВВК 91, 1033.
5. Асаул А.Н. Организация предпринимательской деятельности. Учебник для ВУЗ. / А. Н. Асаул. – 4-е изд.. – Ст.Питер., 2013. – 352 с.:ISBN 978-5-496-00066-6
6. Украинцева И.В./ Предпринимательская деятельность и её особенности в сельском хозяйстве (Электронный ресурс) / И.В.Украинцева, А.И.Авдеева // Научнометодический электронный журнал «Концепт». – 2017. – 100–103 с. –: <http://ekoncept.ru/2017/770442.htm>
7. Перспективы сельского хозяйства в России и в мире. Основные направления. (Электронный ресурс)// Журнал «Генеральный директор»– 02.06.2020. – URL:<https://www.gd.ru/articles/9254-qqq-17-m6-02-06-2020>.
8. Мировая статистика он-лайн. (Электронный ресурс)– URL:<http://www.worldmeters.info> (Дата обращения: 06.11.2017)
9. Турсунов И., Курбанов А. Инновационные подходы развития предпринимательства // International Journal of Innovative Technologies in Economy. 2018. №5 (17). URL: <https://cyberleninka.ru/article/>
10. Курбанов А.Б., Джалилова Н.М. Роль кооперации в формировании аграрной собственности. Economics № 4 (47), 2020
11. Благова З.И. Предпринимательство в Российской экономике. -Санкт-Петербург. 1995.-102 с.

12. To‘xliyev N., O‘lmasov A. Ishbilarmonlar lug‘ati. – T.: Qomuslar bosh tahririyati, 1993. - 314 b.

13. Рувинский В. Почему малый бизнес не растёт.
<https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2021/05/08/>

14. Xurramov A.F., Mamatov A.A. Qishloq xo‘jaligida mulkiy munosabatlar va ularni rivojlantirish yo‘nalishlari. - T.: Fan va texnologiya nashriyoti, 2008. – 59 b.